

SIVISTYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 10/2013 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain ja kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 41 ja 45 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 11 päivänä kesäkuuta 2013 lähettänyt sivistysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain ja kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 41 ja 45 §:n muuttamisesta (HE 66/2013 vp).

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta on antanut asiasta lausunnon (PeVL 35/2013 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitusneuvos Janne Öberg, opetus- ja kulttuuriministeriö
- esittelijäneuvos Jorma Kuopus, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- vanhempi oikeuskanslerinsihteeri Outi Kaupila, Oikeuskanslerinvirasto
- johtaja Jorma Kauppinen, Opetushallitus
- opetustoimen ylitarkastaja Tuomo Laitila, Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto

- lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- ylitarkastaja Anne Tamminen-Dahlman, Tietosuojaaltuutetun toimisto
- poliisipäällikkö Sauli Kuha, Oulun poliisilaitos
- apulaiskaupunginjohtaja Ritva Viljanen
- oppilashuollon päällikkö Vesa Nevalainen, Helsingin kaupunki, opetusvirasto
- johtaja Timo Jalonen, Turun kaupungin opetustoimi
- professori Jouni Välijärvi, Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.
- rehtori Marja-Liisa Autio, Sophie Mannerheimin koulu
- puheenjohtaja Hanna Gråsten-Salonen, Koulukuraattorit - Skolkuratorer ry
- ohjelmajohtaja Hanna Heinonen, Lastensuojelun Keskusliitto
- puheenjohtaja Matti Sippola, Luokanopettajaliitto ry
- asiantuntijalakimies Suviaanna Hakalehto-Wainio, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry
- puheenjohtaja Markku Suortamo, Opetus- ja sivistystoimen asiantuntijat, Opsia ry
- koulutusjohtaja Heljä Misukka, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

- puheenjohtaja Joonas Seppälä ja jäsen Lauri Luostarinen, Repokankaan koulun oppilaskunta
 - edunvalvonta-asiantuntija Antti Seitamaa, Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto - SAKKI ry
 - kehittämispäällikkö Marja Lahtinen, Suomen Kuntaliitto
 - puheenjohtaja Daniel Sazonov, Suomen Lukiolaisten Liitto ry
 - koordinaattori Hanna Sauli, Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry
 - puheenjohtaja Riikka Lindroos, Suomen Rehtorit ry
 - toiminnanjohtaja Tuomas Kurttila, Suomen Vanhempainliitto ry
 - puheenjohtaja Päivi Juntti, Suomen erityiskasvatuksen liitto ry.
 - puheenjohtaja Jukka Eero Vuorinen, Suomen opinto-ohjaajat ry
 - puheenjohtaja Tuomo Tikkanen, Suomen psykologiliitto ry
 - koulutuspoliittinen suunnittelija Sari Kokko, Vammaisfoorumi ry
 - toiminnanjohtaja, YTM Simo Pöyhönen, Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut ry
 - toiminnanjohtaja Markku Moisala, Yksityiskoulujen liitto ry
 - koulutyöntekijä Kari Korhonen
 - dosentti Matti Rimpelä
 - Esko Leipälä.
- Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet
- Valtion nuorisosiain neuvottelukunta (Nuora)
 - Espoon kaupunki
 - Ammattiosaamisen kehittämissyhistys AMKE ry
 - Förbundet Hem och Skola i Finland r.f.
 - VAMOS - Etsivä nuorisotyö
 - Suomen koulu- ja opiskeluterveyden yhdistys Skooppi ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi perusopetuslakia, lukiolakia, ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettua lakia ja kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettua lakia. Esityksen tarkoituksena on tarjota opetuksen ja koulutuksen järjestäjille uusia keinoja koulujen ja oppilaitosten työrauhan parantamiseksi sekä ajanmukaistaa jo käytössä olevia toimintatapoja. Perusopetuslakiin, lukiolakiin, ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin ja ammatillisesta aikuis-koulutuksesta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäviksi säännökset opettajien ja rehtorin toimivaltuuksista ottaa haltuun vaarallisia esineitä ja aineita sekä tarkastaa oppilaan tai opiskelijan tavat ja päällisin puolin vaatetus tällaisten esineiden tai aineiden löytämiseksi. Lisäksi perusopetuslakiin lisättäisiin säännökset myös toimivaltuuksista häirintään käytettävien esineiden tai aineiden haltuun ottamiseksi.

Perusopetuslakiin lisättäisiin säännös kasvatuskustelusta, joka on uusi kasvatuksellinen keino puuttua oppilaan häiritsevään tai epäasialliseen käyttäytymiseen. Myös perusopetuslain jälki-istuntoa koskevaa säännöstä tarkennettaisiin. Lisäksi kurinpitokeinojen määräämiseen liittyviä toimivaltuuksia täsmennettäisiin. Selkeyden vuoksi perusopetuslakiin, lukiolakiin sekä ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin lisättäisiin oppilaan ja opiskelijan velvollisuuksien osalta viittaus vahingonkorvauslakiin.

Perusopetuslakia muutettaisiin siten, että sairaalan sijaintikunnan velvollisuus järjestää opetusta kattaa aina sairaalassa potilaana olevan oppilaan opetuksen siinä määrin kuin hänen terveydentilansa sallii. Lisäksi sairaalan sijaintikunnan tulisi järjestää erikoissairaanhoidon piirissä olevalle oppilaalle opetusta siinä määrin kuin se hänen terveytensä, pedagogiset erityistarpeensa ja erikoissairaanhoidon hoidollis-kuntoutukselliset toimenpiteet sekä muut olosuhteet

huomioon ottaen on perusteltua, jos opetuksen järjestäminen muutoin ei kaikista lain mukaisista tukitoimista huolimatta ole oppilaan edun mukaista. Oppilaille tulisi myös järjestää riittävä siirtymävaiheiden tuki moniammatillisessa yhteistyössä.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi perusopetuslakia myös siten, että jokaisessa peruskoulussa olisi oppilaskunta. Tämän lisäksi oppilaiden ja opiskelijoiden oikeutta sekä samalla opetuksen ja koulutuksen järjestäjien velvollisuutta kehittää osallisuutta tarkennettaisiin perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Myös oppilaskuntien tehtävistä säädettäisiin entistä täsmällisemmin. Lisäksi opetuksen ja koulutuksen järjestäjien tulisi järjestää toimintansa siten, että oppilaiden ja opiskelijoiden oikeus vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin toteutuisi myös laajemmin kuin pelkästään oppilaskuntien kautta.

Peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain kuntien välistä kustannusten korvaamista

koskevia 41 ja 45 §:ää ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan perusopetuslain muutoksia. Sairaalan sijaintikunnan järjestämään opetukseen siirtyvän siirtymävaiheen tukea tarvitsevan oppilaan kotikunta on velvollinen maksamaan tuesta aiheutuneita kustannuksia vastaavan korvauksen tukea tarjoavan sairaalan tai muun erikoissairaanhoidon toimintayksikön sijaintikunnalle. Kunta, joka on lastensuojelulain nojalla sijoitetun perusopetusta saavan oppilaan kotikunta opetuksen aikana, on velvollinen maksamaan opetusta järjestävälle kunnalle tai muulle opetuksen järjestäjälle oppilaan esi- tai perusopetuksesta aiheutuneet kustannukset aiheuttamisperiaatteen mukaan aiemman keskiarvoon perustuneen laskentamallin sijasta.

Esitys liittyy valtion vuoden 2014 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2014.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Nykyiset perusopetuslakiin kirjatut kurinpito- ja ojentamiskeinot tarjoavat mahdollisuudet puuttua työrauhan häiriöihin. Käytössä olevat keinot eivät kuitenkaan ole riittäviä, eikä niitä ole säännelty riittävän tarkkarajaisesti, jotta laillisuus- ja yhdenvertaisuusperiaate eri kouluissa toteutuisi. Sen vuoksi valiokunta pitää tärkeinä esitettyjä muutoksia ja tavoitteita siitä, että koulujen työrauhaa parannetaan eri toimintamuotoja muuttamalla ja kehittämällä. Muutokset edellyttävät ja niistä myös henkii oppilasta kunnioittava ammatillinen toiminta. Muutokset antavat kouluille ja opettajille uusia keinoja työrauhan ylläpitämiseen perusopetuksessa, lukiossa sekä ammatillisissa oppilaitoksissa. Valiokunnan mielestä ehdotetuilla säännöksillä on myös ennaltaehkäisevä vaikutus, ja ne lisäävät oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointia ja turvallisuuden tunnetta. Osallistumiseen liittyvät muutok-

set osaltaan vahvistavat koulujen ja oppilaitosten työrauhaa sekä demokratiakasvatusta.

Valiokunta pitää tärkeänä ehdotusten kasvatuksellista lähestymistapaa. Sitä osoittaa mm. uutena puuttumiskeinona perusopetuslakiin lisättävä säännös kasvatustaloudesta, joka käytännössä on jo suuressa osassa kouluja jossain muodossa käytössä. Keskustelu on tärkeä kasvatuksellinen keino puuttua ja ennaltaehkäistä oppilaan häiritsevää tai epäasiallista käyttäytymistä. Kasvatustaloudesta tulee ensisijainen keino puuttua rakentavasti oppilaan moitittavaan käyttäytymiseen. Myös jälki-istuntoa kehitetään ottamalla paremmin huomioon oppilaan kasvatukselliset tarpeet.

Riittävän varhain aloitetuilla kasvua, kehitystä ja oppimista tukevilla puuttumiskeinoilla pystytään yleensä auttamaan joustavammin ja oikea-aikaisemmin ja pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna myös taloudellisesti tehokkaammin. Esityksen mukaisten kasvatuksellisten keinojen

aiempaa vahvempi käyttäminen saattaa tuoda siten myös kustannussäästöjä, koska se vähentää tarvetta mm. toistuviin jälki-istuntoihin ja ras-kaampiin kurinpitorangaistuksiin.

Valiokunta pitää selventävinä myös perus-opetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain muutoksia opettajien ja rehtorien toimivaltuuksista ottaa haltuun häirintään käytettäviä tai vaarallisia esineitä ja aineita sekä tarkastaa oppilaan tai opiskelijan tavarat. Valiokunnan mielestä ne ovat kuitenkin viimesijaisia ja poikkeuksellisia keinoja puuttua oppilaiden ja opiskelijoiden ei-toivottavaan käyttäytymiseen ja turvallisuuden vaarantumiseen. Tätä näkemystä vahventavat myös perustuslakivaliokunnan kannanotot. Nyt säädettävien keinojen avulla voidaan tarvittaessa puuttua turvallisuutta vaarantavaan ja oppimista häiritsevään käyttäytymiseen, johon koulujen ja oppilaitosten käytössä olevat muut keinot eivät ole riittäneet. Uudet puuttumiskeinot voivat toimia ennaltaehkäisevästi, mutta koulun arjessa syntyy myös valitettavasti vaikeita tilanteita, jotka pitää ratkaista.

Osallisuutta koskevat säännökset. Esityksen mukaan oppilaskunnat säädettäisiin myös perusopetuksessa pakollisiksi. Tämän lisäksi oppilaiden ja opiskelijoiden oikeutta sekä samalla opetuksen ja koulutuksen järjestäjien velvollisuutta kehittää osallisuutta tarkennettaisiin perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Valiokunta pitää oppilaiden osallistumista koulun arjessa koskevaa ehdotusta erityisen myönteisenä. Esityksellä pyritään parantamaan lasten ja nuorten oikeutta osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon. On myös hyvä, että osallistumista ei rajata pelkästään oppilaskunnan hallitukseen vaan muutos korostaa kaikkien oppilaiden osallistumista. Oppilaiden osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia vahvistetaan myös ottamalla vanhemmat ja huoltajat mukaan toimintaan entistä paremmin. Lakiesitys velvoittaa myös oppilaiden mielipiteiden selvittämiseen.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että koulut myös käytännössä omaksuvat nykyistä enemmän koulun kulttuuriksi tiedottamisen koulun asioista lapsille ja huoltajille. Oppilaiden/opiskelijoiden ja henkilökunnan välinen luottamus on ensiarvoisen tärkeää. Koulun tai oppilaitoksen henkilökunnan toiminta ei aina ole opiskelijoille läpinäkyvää, eivätkä he tunne eri ammattilaisten työnkuvia, rooleja, tai sitä, mitä ammattilaiset heidän hyväkseen voisivat tehdä. Koulua käyvät nuoret ovat lisäksi usein myös epä tietoisia omista oikeuksistaan, mikä voi pahimmassa tapauksessa myös kärjistää vaaratilanteita. Sen vuoksi on tärkeää, että oppilaiden ja opiskelijoiden sekä myös vanhempien osallisuutta koulun työrauhaa parantavien suunnitelmien ja koulun järjestyssäännön osalta myös vahvistetaan. Osallistumisella heitä itseään koskevien asioiden valmisteluun lapset ja nuoret myös paremmin ymmärtävät, miksi esim. järjestyssääntöjä tarvitaan. Jo tämä yksistään on omiaan parantamaan ilmapiiriä ja siten myös työrauhaa kouluissa.

Valiokunta painottaa, että opiskelijoita on kannustettava mukaan kehittämään oppilaitoksen turvallisuutta. Näin voidaan välttää se, että oppilaiden tai opiskelijoiden ja henkilökunnan välille syntyisi vastakkainasettelua. Sen lisäksi, että opiskelijakunnat otetaan mukaan kehittämään järjestyssääntöjä, nuorten kanssa on hyvä käydä läpi ja purkaa arkipäivän ristiriitatilanteita, jotka välillä kärjistyvät ja riistäytyvät käsitä. Nuoret on otettava mukaan pohtimaan, min-
käläinen on turvallinen oppilaitos ja miten turvallisuutta voitaisiin sosiaalisesti luoda heidän oppilaitoksessaan. Turvallisuuden tunne syntyy opiskelijoiden ja henkilökunnan välisestä luottamuksesta ja yhteisymmärryksestä.

Ennaltaehkäiseväksi voi myös muodostua, että nimenomaisesti viittaamalla perusopetuslaissa vahingonkorvauslakiin selkeytetään tilannetta koulussa tapahtuvaan ilkivaltaan ja vahingontekoihin liittyvien menettelyjen osalta. Esitykseen sisältyy mahdollisuus kasvatuksellisten päämäärien toteuttamiseksi määrätä oppilas siivoamaan omat jälkensä, jolloin teolla on suora syy-yhteys seuraukseen. Kasvatuksellisista syis-

tä varmuudella tiedossa oleva tekijä voitaisiin määrätä puhdistamaan tai uudelleen järjestämään tahallaan tai huolimattomuuttaan likaa-mansa tai epäjärjestykseen saattamansa koulun omaisuus tai tila.

Jälki-istuntoa koskevat säännökset. Perusopetuslain 36 §:n 1 momentin mukaan oppilas, joka häiritsee opetusta tai muuten rikkoo koulun järjestystä taikka menettelee vilpillisesti, voidaan määrätä jälki-istuntoon enintään kahdeksi tunniksi tai hänelle voidaan antaa kirjallinen varoitus. Voimassa olevan säännöksen mukaan, jos rikkomus on vakava tai jos oppilas jatkaa edellä tarkoitettua epäasiallista käyttäytymistä jälki-istunnon tai kirjallisen varoituksen saatuaan, oppilas voidaan erottaa enintään kolmeksi kuukaudeksi.

Jälki-istunto on yleisin perusopetuksessa käytetty ojentamiskeino. Vaikka sen tehoa ja mielekkyyttä kohtaan on esitetty kritiikkiä, useissa tilanteissa jälki-istunnolla on kuitenkin edelleen yksittäisten oppilaiden osalta kaivattu ojentamisvaikutus. Jälki-istunnolla on myös yleisestä vä vaikutus.

Valiokunta pitää tärkeänä, että jälki-istuntoa kehitetään ottamalla paremmin huomioon oppilaan kasvatukselliset tarpeet. Hallituksen esityksen mukaan kouluissa on jo kehitetty ja käytössä jälki-istunnolle vaihtoehtoisia tai sen rinnalla käytettyjä menettelyjä, joista ei kuitenkaan ole olemassa säädöksiä tai muita valtakunnallisia normeja tai ohjeita. Valiokunta pitää sen vuoksi oikeana säätää asiasta lain tasolla.

Perusopetuslain 22 §:ssä säädetään oppilaan arvioinnista. Säännöksen mukaan mm. oppilaan oppimista, työskentelyä ja käyttäytymistä tulee arvioida monipuolisesti. Tähän liittyen valiokunta on keskustellut siitä, että lukuvuoden päättyessä oppilaalla voi olla jälki-istuntoja suorittamatta. Valiokunta toteaa, että jälki-istuntojen suorittaminen ei kuulu oppivelvollisuuden suorittamiseen, vaan vain opetus ja opetuksellisten tavoitteiden saavuttamatta jääminen voi olla esteenä seuraavalle luokalle siirtymisessä tai päättötodistuksen saamisessa. Perusopetuksen koko oppimäärän hyväksytysti suorittaneelle op-

pilaalle annetaan päättötodistus. Tähän todistukseen suorittamattomien jälki-istuntojen merkitseminen voisi olla liian leimaavaa, ja tämä voisi vain lisätä nykyisestä näiden nuorten syrjäytymisvaaraa. Merkintä kuitenkin lisäisi jälki-istunnon tehokkuutta kurinpitotoimenä. Valiokunta katsoo, että lukuvuositodistuksiin suorittamattomista jälki-istunnoista tulisi tehdä merkintä. Opetushallituksen tulee ryhtyä muutoksen tekemistä koskeviin toimenpiteisiin.

Järjestyssäännöt. Voimassa olevien säännösten mukaan opetuksen järjestäjän tulee hyväksyä järjestyssäännöt tai antaa muut koulussa tai muussa opetuksen järjestämispaikassa sovellettavat järjestysmääräykset, joilla edistetään koulun sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä kouluyhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Järjestyssäännöt voivat siten poiketa kunnasta tai koulutuksen järjestäjästä riipuen.

Valiokunta on keskustellut mm. siitä, miten kouluissa tulisi suhtautua esim. energiajuomien viemiseen kouluun. Valiokunta kuitenkin toteaa, että erilaisten juomien osalta ei lainnsäädännöllä pystytä selkeästi määrittelemään tilanetta. Valiokunta on keskustellut myös matkapuhelinten tai mobiililaitteiden käytöstä tai auki pitämisestä oppituntien/koulupäivän aikana. Valiokunnan mielestä järjestyssäännöissä tulisi määrätä, että nämä laitteet tulisi pitää suljettuina, ellei niitä käytetä välineenä oppitunnin aikana opetettavan aineen opetuksessa/oppimisessa. Tasa-arvoisen kohtelun ja oikeusturvan vuoksi valiokunta pitää tärkeänä, että maamme kouluissa olisi mahdollisimman yhteneväiset ohjeet ja käytännöt edellä käsitellyissä tilanteissa. Koska käytännössä järjestyssäännöt suuresti vaihtelevat eri kunnissa ja kouluissa, valiokunta pitää välttämättömänä, että Opetushallitus välittömästi ryhtyy valmistelemaan ohjeellista järjestyssääntömallia kuntia varten.

Valiokunta pitää välttämättömänä sisällyttää opettajankoulutukseen ja etenkin täydennyskoulutukseen koulutusta siitä, miten tämän lainsäädännön mukaiset toimenpiteet, esim. voimakei-

nojen käyttö, käytännössä on hoidettava konkreettisissa tilanteissa.

Erikoissairaanhoidossa olevan oppilaan opetus. Valiokunta pitää hyvänä, että perusopetuslain sisältämiä sairaan lapsen opetusjärjestelyjä uudistetaan. Lakiin lisättävä uusi 4 a § takaa erikoissairaanhoidon avohoidossa oleville oppivelvollisuusikäisille lapsille ja nuorille asuinpaikasta ja sairaudesta huolimatta tasa-arvoisen mahdollisuuden osallistua sairaalaopetukseen, silloin kun oppilaan oman koulun tukitoimenpiteet eivät ole riittävät oppilaan opetuksen järjestämiseksi. Hallituksen esitys selkeyttää myös lasten- ja nuorisopsykiatrisista, neurologisista sekä somaattisista syistä hoitoon tai hoidosta siirtyvien oppilaiden joustavien siirtymien edellyttämiä tukitoimia ja yhteistyövelvollisuutta oman koulun kanssa ja turvaa oppilaalle mahdollisuuden palata joustavasti takaisin ennen siirtymistä olleeseen opetusmuotoon heti, kun arvioidaan, että oppilaan voimavarat ja kunto riittävät paluuseen. Näin toimien vältetään oppilaan laitostuminen, tuetaan ikätasoisia kehitystä ja kuntoutumista.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Lakiehdotus

4 a §. Erikoissairaanhoidossa olevan oppilaan opetus. Esiopetusta koskevan perusopetuslain muutoksen (1288/1999) mukaan lain 4 §:n 3 momenttia sairaalan sijaintikunnan velvollisuudesta järjestää sairaalaopetusta sovelletaan myös esiopetukseen. Näin ollen ei ole perusteltua hallituksen esityksen sanamuodon mukaisesti rajata esiopetuksen oppilaita pois kyseisen oikeuden ja velvollisuuden piiristä. Sen vuoksi valiokunta on lisännyt soveltamisalaan maininnan esiopetuksessa olevista oppilaista.

Lisäksi valiokunta on tehnyt pykälään kaksi teknislousteista täsmennystä.

36 §. Kurinpito. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 momentti, jonka perusteella jälki-istunnossa voidaan teettää kirjallisia tai suullisia

tehtäviä tai harjoituksia, joiden tulee olla kasvatusta, opetusta ja kehitystä tukevia, oikeassa suhteessa oppilaan tekoon tai laiminlyöntiin sekä ikä ja kehitystaso huomioon ottaen oppilaalle sopivia.

Hallituksen esityksen mukaan harjoitukset eivät voi olla työtehtäviä. Valiokunta yhtyy hallituksen näkemykseen siitä, ettei jälki-istunto saa olla työrangeistus. Valiokunta kuitenkin katsoo, että oppilas voidaan määrätä osallistumaan sellaisiin tehtäviin, jotka tukevat hänen jälki-istuntonsa aiheuttaman toiminnan toistumisen tai jatkumisen estämiseksi tarkoitettuja kasvatuksellisia tavoitteita. Tällainen toiminta voi olla esimerkiksi yhteisöllisyyttä tai osallisuutta edistävää toimintaa, kuten avustamista yhteisen toiminnan järjestämisessä. Valiokunnan mielestä tämäntyyppisessä tehtävässä voi joissain tapauksissa korostua kasvatukselliset keskustelut myönteisemmässä hengessä ja siten onnistuneemmin kuin esim. hiljaa istumalla. Valiokunta painottaa säännöksessä olevaa siitä, että jälki-istunnon tehtävien tulee olla oikeassa suhteessa oppilaan tekoon tai laiminlyöntiin sekä ikä ja kehitystaso huomioon ottaen oppilaalle sopivia.

36 d §. Oikeus ottaa haltuun esineitä tai aineita. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että haltuunotto-oikeudelle on oppilaiden turvallisuuteen ja oppimisympäristön rauhallisuuden turvaamiseen liittyvät painavat ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät perusteet. Sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta olennaisia ovat 36 f §:stä ilmenevät yleiset vaatimukset rajoitustoimenpiteen välttämättömyydestä ja oikeasuhtaisuudesta. Haltuunotto-oikeus ei muodostu perustuslain 15 §:n 1 momentin omaisuuden suoja koskevan säännöksen kannalta ongelmalliseksi senkään takia, että haltuun otetut lailiset esineet ja aineet tulee lakiehdotuksen 36 g §:n mukaan pääsääntöisesti luovuttaa oppilaalle viimeistään työpäivän päättyessä (vrt. PeVL 5/2006 vp, s. 4—5). Vaarallisen esineen pois ottamisen tarkoituksena on turvata oppilaan itsensä, muiden oppilaiden ja henkilökunnan oikeutta perustuslain 7 §:n 1 momentissa tarkoitettuun henkilökohtaiseen turvallisuuteen.

Häiritsevän esineen pois ottamisen tarkoituksena puolestaan on turvata muiden oppilaiden oikeutta opetukseen. Nämä ovat samankaltaisia kuin turvallisuutta vaarantavan tai opetusta häiritsevän oppilaan poistamiseen liittyvät hyväksyttävät perusteet. Käytännön vakavissa ongelmatilanteissa vaarallisten tai häiritsevien esineiden ja aineiden haltuun ottaminen voi oppilaan tehdessä vastarintaa edellyttää välttämättömien voimatoimien käyttöä.

Mikä tahansa sinänsä lainvastainen hallussapito ei perustuslakivaliokunnan mielestä voi oikeuttaa voimakeinojen käyttöön koulussa. Ongelmallisuutta ei ainakaan täysin hälvennä se, että lakiehdotuksen 36 f §:n mukaan laissa tarkoitetuilla toimenpiteillä ei saa puuttua oppilaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja yksityisyyteen enempää kuin on välttämätöntä opiskelurauhan ja turvallisuuden varmistamiseksi. Selvyyden vuoksi 1. lakiehdotuksen 36 d §:n sääntelyä on täsmennettävä siten, että oikeus voimakeinojen käyttöön rajataan vain tilanteisiin, joissa oppilaalla on hallussaan turvallisuutta vaarantava esine tai aine taikka esine tai aine, jolla oppilas häiritsee opetusta tai oppimisesta. Muutoksen tekeminen on edellytyksenä sille, että 1. lakiehdotus voidaan tältä osin käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Sivistysvaliokunta on tehnyt perustuslakivaliokunnan edellyttämät muutokset.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on nostettu esille kysymys, mihin koulun toimintoihin säännöksiä sovelletaan. Valiokunta katsoo, että oikeudet ja velvollisuudet tulisi olla voimassa myös silloin, kuin oppilas tai opiskelija osallistuu opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen tai toimintaan tai muun, esimerkiksi opetussuunnitelmaa täydentävän vuosisuunnitelman mukaiseen toimintaan. Tästä esimerkkinä leirikoulut ja retket, jotka saattavat ajoittua koulun/oppilaitoksen varsinaisen työpäivän ylittävään aikaan. Valiokunta tarkentaa toimivaltuuksien ajallista rajoitetta vastaavalla momentilla, joka hallituksen esityksessä määrittelee oikeutta turvalliseen oppimis- ja opiskeluympäristöön.

36 e §. Oikeus tarkastaa opiskelijan tavarat. Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että henkilöntarkastusoikeuskin voi ulottua perusopetuslakiehdotuksen 36 e §:n sanamuodon vuoksi myös tilanteisiin, joissa kysymys ei ole välittömästi oppilaan omalle tai muiden turvallisuudelle vaarallisen esineen tai aineen ottamisesta haltuun. Tähän liittyy sama oikeasuhtaisuusongelma kuin voimankäyttöoikeuksiin. Siten 1. lakiehdotuksen 36 e §:n mukainen henkilöntarkastusoikeus on rajattava vain niihin tilanteisiin, joissa on ilmeistä, että oppilaan hallussa on hänen omaa tai muiden turvallisuutta vaarantava esine tai aine, jotta ehdotus voidaan tältä osin käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Sivistysvaliokunta on tehnyt perustuslakivaliokunnan edellyttämät muutokset.

2. lakiehdotus

26 d ja 26 e §. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa ja edellä 1. lakiehdotuksen 36 d ja 36 e §:n yksityiskohtaissa perusteluissa todettuun viitaten valiokunta on tehnyt säännökseen vastaavat muutokset.

3. lakiehdotus

35 d ja 35 e §. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa ja edellä 1. lakiehdotuksen 36 d ja 36 e §:n yksityiskohtaissa perusteluissa todettuun viitaten valiokunta on tehnyt säännökseen vastaavat muutokset.

5. lakiehdotus

41 §. Erikoissairaanhoidossa olevan, koulukotiopetuksen tai lastensuojelun vuoksi sijoitetun oppilaan korvaus. Valiokunta on tehnyt 1 momenttiin ja 4 momentin 1 kohtaan teknisluontoisien täsmennyksen.

Säätämisyjärjestys

Perustuslakivaliokunta edellytti lausunnossaan, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, 1., 2. ja 3. lakiehdo-

tus kuitenkin vain, jos valiokunnan 1. lakiehdotuksen 36 d ja 36 e §:stä, 2. lakiehdotuksen 26 d ja 26 e §:stä ja 3. lakiehdotuksen 35 d ja 35 e §:stä tekemät valtiosääntöoikeudelliset huomautukset otetaan asianmukaisesti huomioon. Sivistysvaliokunta on tehnyt säännöksiin perustuslakivaliokunnan edellyttämät muutokset.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta ehdottaa,

että 4. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana ja

että 1—3. ja 5. lakiehdotus hyväksytään muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset).

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

perusopetuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan perusopetuslain (628/1998) 4 §:n 3 momentti ja 31 a §:n 5 momentti, sellaisena kuin niistä on 31 a §:n 5 momentti laissa 477/2003,
muutetaan 29 ja 47 a §, sellaisina kuin ne ovat, 29 § osaksi laissa 477/2003 ja 47 a § laissa 239/2007, sekä
lisätään lakiin uusi 4 a §, 35 §:ään uusi 3 ja 4 momentti, lakiin uusi 35 a §, 36 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 477/2003, uusi 5 ja 6 momentti, 36 a §:ään, sellaisena kuin se on laissa 477/2003, uusi 7 momentti sekä lakiin uusi 36 d—36 i § seuraavasti:

4 a §

Erikoissairaanhoidossa olevan oppilaan opetus

Tässä pykälässä tarkoitettulle *esi- tai perusopetuksessa* *olevalle* oppilaalle annetaan opetusta, jolla on oppimista ja koulunkäyntiä ylläpitävä sekä oppilaan hoitotavoitteita tukeva kokonaiskuntoutuksellinen tavoite. Erikoissairaanhoidossa olevan oppilaan opetus järjestetään ensisijaisesti oppilaan omassa tämän lain 6 §:ssä tai 28 §:ssä tarkoitetussa koulussa tai esiopetuksen järjestämispaikassa, johon oppilas on otettu. Sairaalan sijaintikunta on kuitenkin velvollinen järjestämään sairaalassa potilaana olevalle oppilaalle opetusta siinä määrin kuin se hänen terveytensä huomioon ottaen on mahdollista. Hoidosta vastaavan sairaalan sijaintikunta on

velvollinen järjestämään myös muulle erikoissairaanhoidossa olevalle oppivelvolliselle oppilaalle opetusta ja tukea siinä määrin kuin se hänen terveytensä, pedagogiset erityistarpeensa ja erikoissairaanhoidon hoidolliset ja kuntoutukselliset toimenpiteet huomioon ottaen on perusteltua, jos opetuksen järjestäminen muutoin ei ole tämän tai muun lain mukaisista tukitoimista huolimatta oppilaan edun mukaista. Myös kunnat, joissa sijaitsee erikoissairaanhoitolaissa (1062/1989) tarkoitettu erikoissairaanhoidon muu toimintayksikkö, voivat järjestää opetusta erikoissairaanhoidossa olevalle oppilaalle.

(2—4 mom. kuten HE)

29, 35 ja 35 a §
(Kuten HE)

36 §

Kurinpito

Jälki-istunnossa voidaan teettää kirjallisia tai suullisia tehtäviä, *(poist.)* harjoituksia ja tehtäviä, joiden tulee olla kasvatusta, opetusta ja kehitystä tukevia, oikeassa suhteessa oppilaan tekoon tai laiminlyöntiin sekä ikä ja kehitystaso huomioon ottaen oppilaalle sopivia. Oppilas voidaan myös velvoittaa istumaan hiljaa jälki-istunnon ajan.

(6 mom. kuten HE)

36 a §

(Kuten HE)

36 d §

Oikeus ottaa haltuun esineitä tai aineita

(1 mom. kuten HE)

Jos haltuun otettavaa *(poist.)* esinettä tai ainetta hallussaan pitävä oppilas koettaa vastarintaa tekemällä välttää haltuun ottamisen, rehtorilla tai koulun opettajalla on oikeus käyttää sellaisia esineen tai aineen haltuun ottamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina oppilaan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. *Oikeus käyttää voimakeinoja koskee vain oppilaan omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavia esineitä tai aineita sekä esineitä tai aineita, joita käytetään oppimisen tai opetuksen häiritsemiseen.*

(3 mom. kuten HE)

Pykälässä säädetty oikeudet ja velvollisuudet ovat voimassa myös ajan, jolloin oppilas osallistuu opetussuunnitelman tai opetuksen järjestäjän hyväksymän muun perusopetuslain tai sen nojalla annettujen säädösten nojalla laaditun suunnitelman mukaiseen opetukseen tai toimintaan. (Uusi)

36 e §

Oikeus tarkastaa oppilaan tavarat

(Poist.) Koulun opettajalla ja rehtorilla on työpäivän aikana oikeus tarkastaa oppilaan mukana olevat tavarat, oppilaan hallinnassa olevat koulun säilytystilat ja päällisin puolin hänen vaatteensa sellaisen 29 §:n 2 momentissa tarkoitetun kielletyn esineen tai aineen haltuun ottamiseksi, jolla voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta, jos tällaisen esineen tai aineen hallussa pito on ilmeistä ja oppilas pyynnöstä huolimatta kieltäytyy niitä luovuttamasta tai ei luotettavasti osoita, ettei hänen hallussaan niitä ole.

(2—4 mom. kuten HE)

Pykälässä säädetty oikeudet ja velvollisuudet ovat voimassa myös ajan, jolloin oppilas osallistuu opetussuunnitelman tai opetuksen järjestäjän hyväksymän muun perusopetuslain tai sen nojalla annettujen säädösten nojalla laaditun suunnitelman mukaiseen opetukseen tai toimintaan. (Uusi)

36 f— 36 i ja 47 a §

(Kuten HE)

Voimaantulosäännös

(Kuten HE)

2.

Laki**lukiolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan lukiolain (629/1998) 31 §,
muutetaan 21 §, 26 §:n 3 momentti ja 27 §, sellaisena kuin niistä on 21 § osaksi laissa 478/2003,
 sekä

lisätään 25 §:ään uusi 3 momentti, 26 a §:ään sellaisena kuin se on laissa 478/2003 ja 26 § 3 momentti laissa 478/2003, uusi 5 momentti ja lakiin uusi 26 d—26 g § seuraavasti:

21, 25, 26 ja 26 a §
 (Kuten HE)

26 d §

Oikeus ottaa haltuun esineitä tai aineita

(1 mom. kuten HE)

Jos haltuun otettavaa esinettä tai ainetta hallussaan pitävä opiskelija koettaa vastarintaa tekemällä välttää haltuun ottamisen, rehtorilla ja opettajalla on oikeus käyttää sellaisia esineen tai aineen haltuun ottamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina opiskelijan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. *Oikeus käyttää voimakeinoja koskee vain opiskelijan omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavia esineitä tai aineita.*

(3 mom. kuten HE)

Pykälässä säädetyt oikeudet ja velvollisuudet ovat voimassa myös ajan, jolloin opiskelija osallistuu opetussuunnitelman tai koulutuksen järjestäjän hyväksymän muun lukiolain tai sen nojalla annettujen säädösten nojalla laaditun suunnitelman mukaiseen koulutukseen tai toimintaan. (Uusi)

26 e §

Oikeus tarkastaa opiskelijan tavarat

(Poist.) Opettajalla ja rehtorilla on työpäivän aikana oikeus tarkastaa opiskelijan mukana olevat tavarat, opiskelijan hallinnassa olevat oppilaitoksen säilytystilat sekä päällisin puolin hänen vaatteensa sellaisen 21 §:n 2 momentissa tarkoitetun esineen tai aineen haltuun ottamiseksi, jolla voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta, jos on ilmeistä, että opiskelijan hallussa on tällaisia esineitä tai aineita ja opiskelija pyynnöstä huolimatta kieltäytyy niitä luovuttamasta tai ei luotettavasti osoita, ettei hänen hallussaan niitä ole.

(2—4 mom. kuten HE)

Pykälässä säädetyt oikeudet ja velvollisuudet ovat voimassa myös ajan, jolloin opiskelija osallistuu opetussuunnitelman tai koulutuksen järjestäjän hyväksymän muun lukiolain tai sen nojalla annettujen säädösten nojalla laaditun suunnitelman mukaiseen koulutukseen tai toimintaan. (Uusi)

26 f, 26 g ja 27 §
 (Kuten HE)

Voimaantulosäännös
 (Kuten HE)

3.

Laki**ammattillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) 41 §,
muutetaan 28 ja 36 § sellaisena kuin niistä on 28 § osaksi laissa 479/2003, sekä
lisätään 34 §:ään uusi 3 momentti ja lakiin uusi 35 d—35 g § seuraavasti:

28 ja 34 §
 (Kuten HE)

35 d §

Oikeus ottaa haltuun esineitä tai aineita

(1 mom. kuten HE)

Jos haltuun otettavaa esinettä tai ainetta hallussaan pitävä opiskelija koettaa vastarintaa tekemällä välttää haltuun ottamisen, rehtorilla tai opettajalla on oikeus käyttää sellaisia esineen tai aineen haltuun ottamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina opiskelijan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. *Oikeus käyttää voimakeinoja koskee vain opiskelijan omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavia esineitä tai aineita.*

(3 mom. kuten HE)

Pykälässä säädetyt oikeudet ja velvollisuudet ovat voimassa myös ajan, jolloin opiskelija osallistuu opetussuunnitelman tai koulutuksen järjestäjän hyväksymän muun ammatillisesta koulutuksesta annetun lain tai sen nojalla annettujen säädösten nojalla laaditun suunnitelman mukaiseen koulutukseen tai toimintaan. (Uusi)

35 e §

Oikeus tarkastaa opiskelijan tavarat

(Poist.) Opettajalla ja rehtorilla on työpäivän aikana oikeus tarkastaa opiskelijan mukana olevat tavarat, opiskelijan hallinnassa olevat oppilaitoksen säilytystilat ja päällisin puolin hänen vaatteensa sellaisen 28 §:n 2 momentissa tarkoitettujen esineen tai aineen haltuun ottamiseksi, jolla voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta, jos on ilmeistä, että opiskelijan hallussa on tällaisia esineitä tai aineita ja opiskelija pyynnöstä huolimatta kieltäytyy niitä luovuttamasta tai ei luotettavasti osoita, ettei hänen hallussaan niitä ole.

(2—4 mom. kuten HE)

Pykälässä säädetyt oikeudet ja velvollisuudet ovat voimassa myös ajan, jolloin opiskelija osallistuu opetussuunnitelman tai koulutuksen järjestäjän hyväksymän muun ammatillisesta koulutuksesta annetun lain tai sen nojalla annettujen säädösten nojalla laaditun suunnitelman mukaiseen koulutukseen tai toimintaan. (Uusi)

35 f, 35 g ja 36 §
 (Kuten HE)

Voimaantulosäännös
 (Kuten HE)

5.

Laki**kunnan peruspalveluiden valtionosuudesta annetun lain 41 ja 45 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (1704/2009) 41 ja 45 § seuraavasti:

41 §

*Erikoissairaanhoidossa olevan, koulukotiope-
 tuksen tai lastensuojelun vuoksi sijoitetun oppi-
 laan korvaus*

Kunta, joka on perusopetuslain 4 a §:n 1 momentissa tarkoitettua *esiopetusta* ja perusopetusta saavan oppilaan kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta hoidon aikana, on velvollinen maksamaan oppilaasta sairaalan tai muun erikoissairaanhoidon toimintayksikön sijaintikunnalle korvauksen, joka lasketaan kertomalla opetuksesta opetuspäivää kohden aiheutuva keskimääräinen todellinen vuosikustannus niiden päivien määrällä, jolloin sairaalan tai muun erikoissairaanhoidon toimintayksikön sijaintikunta järjestää oppilaalle opetusta. Perusopetuslain 4 a §:n 3 momentissa tarkoitettua tukea saavan oppilaan kotikunta on velvollinen maksamaan tukitoimenpiteistä aiheutuneita kustannuksia vastaavan korvauksen tukea tarjoavan sairaalan tai

muun erikoissairaanhoidon toimintayksikön sijaintikunnalle.

(2 ja 3 mom. kuten HE)

Edellä 1—3 momentissa tarkoitettua korvausta varainhoitovuodelle laskettaessa otetaan vähennyksenä huomioon oppilaan osuus opetuksen järjestäjälle maksettavasta seuraavasta rahoituksesta:

1) 37 §:ssä ja 38 §:n 1—5 momentissa tarkoitettua varainhoitovuoden lopun tilanteen mukaan oppilaasta *varainhoitovuodelle päätetystä kuntakohtaisesta oppilaan iän mukaan määräytyvästä kotikuntakorvauksesta*;

(2—4 kohta kuten HE)

(5 ja 6 mom. kuten HE)

45 §

(Kuten HE)

Voimaantulosäännös
 (Kuten HE)

Helsingissä 3 päivänä joulukuuta 2013

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Raija Vahasalo /kok	Kimmo Kivelä /ps
vpj.	Inkeri Kerola /kesk	Sanna Lauslahti /kok
jäs.	Outi Alanko-Kahiluoto /vihr	Mika Niikko /ps
	Ritva Elomaa /ps	Silvia Modig /vas
	Jukka Gustafsson /sd	Mikaela Nylander /r
	Leena Harkimo /kok	Tuula Peltonen /sd
	Pauli Kiuru /kok	Tuomo Puumala /kesk (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.

VASTALAUSE

Perustelut

Oppilaalle ja opiskelijalle tulee jatkossakin turvata henkilökohtainen koskemattomuus ja yksityisyyden suoja tilanteissa, joissa opettajan oikeuksia lisätään.

Opettajalle ei ole tarpeen antaa voimankäyttö-oikeutta tilanteessa, jossa opetusta häiritsevä esine, kuten purukumi tai kännykkä, saataisiin ottaa pois voimakeinoja käyttäen.

Opettajaa ei kouluteta voimakeinoja käyttämään, ja silloin sen työtavan lisääminen tulisi olla vain äärimmäisissä tilanteissa, kuten vaarallisten esineiden poisottamisessa.

Voimakeinon käytön, häiritsevän esineen poisottamisen vaihtoehtona tulee olla muut toimenpiteet, kuten luokasta poistaminen.

Esitän 1. lakiehdotuksen 36 d §:n muuttamista tältä osin.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että lakiehdotus hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisena pait-

si 1. lakiehdotuksen 36 d § muutettuna seuraavasti:

36 d §

Oikeus ottaa haltuun esineitä tai aineita

(1 mom. kuten SiVM)

Jos haltuun otettavaa esinettä tai ainetta hallussaan pitävä oppilas koettaa vastarintaa teke-mällä välttää haltuun ottamisen, rehtorilla tai koulun opettajalla on oikeus käyttää sellaisia esineen tai aineen haltuun ottamiseksi välttämät-tömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolus-tettavina oppilaan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisar-viointi huomioon ottaen. Oikeus käyttää voima-keinoja koskee vain oppilaan omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavia esineitä tai aineita (*poist.*).

(3 ja 4 mom. kuten SiVM)

Helsingissä 3 päivänä joulukuuta 2013

Mika Niikko /ps